

TÖRE, NAMUS VE TÖRE SAİKİYLE KASTEN ÖLDÜRME

Zeynep Burcu AKBABA*

*“İşlemediğimizi zannettiğimiz suçların
suçlusuyuz aslında...”*

Nebahat AKKOÇ

I. Töre Kavramı

Töre bir toplulukta benimsenmiş, yazılı olmayan, teamül ve adetlerin temelini oluşturduğu, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, gelenek ve göreneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünüdür. Ya da bir toplumdaki ahlaki davranış biçimleridir. Başka bir tanım yapmak gerekirse, insanların şu ya da bu alandaki yaşayış tarzlarını düzenleyen, çok uzun bir zamandan beri yerleşmiş bulunan değişmez davranış kurallarıdır. Yahut bir toplumda ortaklaşa benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama şekillerinin kural, gelenek ve göreneklerin, alışkanlıklarının tümü olarak da adlandırılır. Ancak “töre”nin diğer toplumsal kurallardan farkı, hayli baskıcı, zorlayıcı bir niteliğe sahip olması, sert yaptırımlar içermesidir. Esasen kavramın tanımından yola çıkarak belirtilmek istenilen husus, birden çok anlamı içinde barındıran, aslında her bir anlamı birbiriyle yakından ilişkili bu kavramın, nasıl olup da bir noktadan sonra “cinayetlerin” konuşulmasına neden olduğudur. Hangi sınırın geçilmesinden sonra töre, ölümlere, ağıtlara, yaşamların kaybedilmesine, gencecik insanların silinip gitmesine, isimsiz mezarlara sebebiyet vermektedir?

Törenin etimolojik değerlendirmesinin yapılması gerekirse bu kavramın iki değişik kökü vardır. Birincisi, adet ve ahlak anlamında

* Stajyer Av., Ankara Barosu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans öğrencisi

kullanılır. Moğolca'dan geçmiştir ve geleneksel Moğol hukuku anlamına gelir. Ayrıca Moğolca'da *tör* kelimesinin devlet anlamına geldiği de bilinmektedir. Eski Türkçe'de ise *törü* olarak geçer. Kanun, nizam, düzen ve görenek anlamındadır. *Törü* ya da töre, asıl kökünü *Torah*¹ yani *Tevrat* kelimesinden alır.²

Töre sözcüğü *“ahlak, adet, anane, edep, erdem, fazilet, gelenek, namus, onur, örf, teamül”* gibi birden çok kelimeyle eş anlamlıdır. Ancak bu kavram yıllarca o kadar iyiniyetli bilinmiştir ki, gün gelip de bu kavram adı altında insanların öldürülebileceği akla gelmemiştir. Çoğumuz için töre, büyüklerin elini öpmek, bayramda onları ziyaret etmek, onlara saygılı olmak kadar iyiniyetli olmuştur. Bu anlamda törenin iki yüzü ortaya çıkmaktadır. Birinci yüzü; masum olan, bizi korkutmayan, ölümlere neden olmayan, ağıtlar yaktırmayan yüzü yani; iyi, olumlu veya pozitif töre iken, bir diğer yüzü ise bakire olmadığı gerekçesiyle, radyodan aşk şarkısı istemesi nedeniyle, kot pantolon giyip sinemaya gitmesi, istemediği bir adamla evlenmek yerine sevdiğiyle evlenmek isteğini dile getirmesi, eve geç gelmesi, sevdiği insanla cinsel birlikte-lik yaşaması, ailesine karşı gelmesi sebeplerinden cezasını ölüm olarak öngören kötü, olumsuz veya negatif töre. Bu nedenle de cezanın ölüm olarak verildiği kötü töre kavramı üzerinde durulacaktır. Nedir bu kavramı bu kadar kötü, bu denli hüznü kılan?

Kuşkusuz töre kavramına bu anlamın yüklenmesinde etkili unsurlardan ilki ataerkilliğin tüm çağdaş toplumlarda sahip olduğu köklü niteliklerdir.

“Ataerkillik; eril toplumsal cinsiyetin egemenlik uygulama sistemi veya rejimidir. İktidarın tatbiki çok önemlidir; çünkü eğer cinsiyet ilişkileri eşitlik temeline dayanmıyorsa, hiyerarşik ve çatışmalı ise, kadınlar egemenliğe direnirler ve bu direnç, ataerkilliğin korunması adına kontrol altına alınmalıdır.”

Ataerkillik sistemiktir. Nitekim töre cinayetlerinde bir annenin, kızın, kızkardeşin ya da ailenin veya sülalenin diğer kadın fertlerinin öldürülmesi olayına genellikle kadınlar ve hatta akrabalar da katılır.

Ayrıca devlet, ataerkil şiddeti ortadan kaldırmaya istekli olsa bile, erkek-

¹ Torah, ıslahın uygulanışı, ıslah eden ışık / Kuran'da Tevrat olarak geçen kutsal kitabın ıbrancısı. Yazılı Torah dışında Talmud ile beraber sözlü Torah da vardır ki hepsi dini yasayı oluşturur. (y.n.)

² Pervizat, *Namus Cinayetlerinin...*, 2. Baskı, s. 220-221.

rin, sonuçlarına rağmen şiddet uygulamaya devam etmeleri gerçeği, devletin elini kolunu bağlamaktadır.

Buna ek olarak ataerkil şiddet evrenseldir. Ataerkil şiddet hem Doğu'da hem Batı'da görülebilir. Sonuçta kadına yönelik şiddet, erkek ve kadın arasında tarihsel olarak eşitliğe dayanmayan güç ilişkilerinin bir göstergesidir".³

Bu güç ilişkisi zamanla kadını erkeğe bağlı hale getirmiş, kadının gözünde erkeği, onu dışarıya karşı koruyacak, muhafaza ve müdafa edecek kişi olarak tanımlarken, erkeğin gözünde kadını korunmaya muhtaç, güçsüz, zayıf, korunmadığı taktirde erkeğin adına ve namusuna hanel getirebilecek bir varlık konumuna sokmuştur. Bu noktadan sonra kadınların çalışma haklarını, seyahat haklarını, kendi bedenleri üzerindeki haklarını ve en önemlisi yaşam haklarını ataerkil anlayışa kaptırması söz konusu olmuştur. Yaygın ataerkil düzenin kadınlar ve kızlar üzerindeki iktidarını korumasının ve sürdürmesinin bir yöntemi olan namus cinayetlerinin ortaya çıkması, bu süreçte kendini göstermiştir.

II. Namus Kavramı

Erkek egemenliğinin kadınları denetlemek açısından başvurduğu çeşitli yöntemlerden biri olan, kadınları "namuslu aile kadını" ile "orta malı" olarak iki gruba ayırmasından yola çıkarak "namus" kavramına değinmek gerekirse, namus kelimesinin Türkçe'ye, Arapça'dan veya Farsça'dan geçtiği düşünülmektedir. Arapça'ya Eski Yunan'dan geçtiği kabul edilmekte ve kökü Eski Yunanca'da Nomoß kelimesinden gelmektedir. Eril bir kelime olduğu belirtilen Nomoß'un aslı "nemo"ya dayanmaktadır. "Nemo" kısımlara bölmek anlamına gelmektedir. Özellikle hayvanların yemek veya otlakları konusunda kullanılan bir kelimedir. Dolayısıyla bu ifade, bir erkeğin sahip olduğu otlak alan ve bu alanın üzerinde otlayan hayvanlar olarak nitelendirilir. Nomoß'un tanımı ise; yerleşik hale getirilmiş herhangi birşey, kullanım, gelenek, yasa, yorum yoluyla kazanılan herhangi bir şey şeklindedir.⁴

Namus, Türkçe Sözlük'te; "1. Bir toplum içinde ahlak kurallarına karşı

³ Shahrzad Mojab / Nahla Abdo, *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2006, s. 3-4.

⁴ Leyla Pervizat, *Namus Cinayetlerinin Kavramsal Tartışması*, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2006, 1. Baskı, s.240.

beslenen bağıllık. 2. Dürüstlük, doğruluk. 3. Sililik, iffet” şeklinde tanımlanmaktadır.⁵

Ancak her şeyden önce namus kavramının, birçok değer de olduğu gibi geçerliliğini koruyamadığına inanılan yani zaman ve mekan içinde değişen ve yoruma açık değerler olduğu kabul edilir. Türkiye bağlamında ise, namusun, cinsiyetçi bir kavram olduğu görülmektedir. Bu değerler çerçevesinde, namusu bir erkeğin himayesinde olmayan kadınlara, genellikle, cinsel bakımdan özgür, hatta saldırgan gözüyle bakılır. Kadınların namusuna yöneltilen saldırı ailenin erkekleri tarafından korunur yahut kadın kendi namusunu korumak için kendi üzerine düşen vazifeyi şiddet ve zor kullanarak yerine getirirse, bu şiddet uygulaması, anlaşılır, beklenir ve saygı ile karşılanır⁶. Bu noktada ortaya çıkan bir kavram olan “*namus cinayetleri*” kadınların varlığına yönelik cinsel şiddetin bir türüdür. Namus cinayeti evrensel bir fenomendir ve birçok devletin temel özelliğini belirleyen özel mülkiyet kültürünün, ataerkilliğin ve sömürü düzeninin ayrılmaz bir parçasıdır. Batılıların/Avrupalıların Orta Çağ ve 17.-18. yüzyılda görülen cadı yakma gelenekleri, bekaret kemeri uygulamaları günümüzde devam etmekte olan Brezilya’daki ‘ihtiras suçlarını’ veya Hindistan’daki drahoma⁷ ölümleri bu duruma örnek olarak sayabilir⁸.

70 yaşında Şanlıurfalı, okuma yazma bilmeyen bir kadının namus hakkındaki yoruma ise şu şekildedir:

“*Namus hepsinden eyidir! Namusun kıymetini bilmedir. Yaa. Akıllı kadın, namusunu rezil etmez, namusunun kıymetini bilir. Erkekten gendi gendini korur.(...) E çok gezen kadın eyi degildir...; Evinde oturacah. Yani, fazla, dışarılara açık, gitmek; dışarı gitmek, fazla, yabancı ıe erkeklerle konuşmah, eyi degil.(...) Seheb(sahip, kadının sahibi olan babası amcası erkek kardeşleri) için de şerefıyı koruyacaksan.*”⁹

Pitagoras, erkek egemenliğinin hislerine tercüman olarak: “*düzeni, ışığı ve erkeği yaratmış olan bir iyi ilke; bir de kaosu, karanlığı ve kadını yarat-*

⁵ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, 2. cilt, K-Z.

⁶ Pervizat, *Namus Cinayetlerinin...*, s.242.

⁷ Drahoma, hristiyanlarda gelin tarafının damada götürdüğü mal veya para.

⁸ Mojab / Abdo, *Namus Adına.., Ataerkillik ve Devlet: İsrail’de Kadın*, s. 63.

⁹ Filiz Kardam, *Namus Cinayetlerine Meşruiyet Zemini Hazırlayan Algılama ve Yaklaşımlar*, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2006, 2. Baskı, s.232.

mış olan kötü ilke vardır" der.¹⁰ Erkek kendi "ben"ini, kadının "öteki"liği üzerinde kurar ve bu "öteki"yi, beden ve cinsellikle özdeşleştirerek, bunu kadını, kadının namusunu denetlemenin meşru gerekçesi haline getirir.

Türkiye'nin bir kesiminde namus anlayışı, "*namus ailedir ve ailenin şerefidir, namus olmazsa yaşamının bir anlamı yoktur*" şeklinde ortaya çıkar. Namus, kadının cinselliğini aile meclisinin veya erkeklerin onayıyla yaşayabilmesi ve onların koyduğu sınırların dışına çıkamamasıdır. Aslında pek çok durumda namussuzluk, kadınların kendilerine biçilen namus ölçüsünün dışına çıkmaları olarak yorumlanabilir. Mesela, izinsiz sokakta gezmeye, eve geç gelmeye, boşanmaya kalkışmaya, ayrı eve çıkma, bir erkekle ilişkilerine dair dedikodu gibi olaylardan herhangi biri ailenin namusuna laf gelmesine neden olarak kabul edilebilir.

III. Töre ve Namus Cinayetleri ve Sebepleri

Türkiye özelinde bakıldığında namus cinayetleri genellikle kadına karşı işlenir. Yaygın erkek egemen sistemin bir kontrol mekanizması olarak ortaya çıkan bir yargısız infaz türüdür. Bu nedenledir ki namus cinayetlerine içinde yaşadıkları toplumun adetlerine, törelerine ve kültürel yaptırımlarına/uygulamalarına ters düşen değerlere ve standartlara inanan veya inandığı düşünülen kişiler maruz kalır. Özellikle de buna maruz kalan kişilerin büyük bir çoğunluğunun kadın veya kız çocukları olması namus cinayetlerinin kadının bedeni ve hayatı üzerindeki özerkliğinin denetlenmesi, feodal sistemin sürdürülmesi olarak algılandığının göstergesidir.

Bu anlamda namus cinayeti, kız çocuklarının veya kadınların, ailenin veya bulunduğu toplumsal çevrenin egemen gelenek veya törelerinin belirlediği namus anlayışını ihlal ettiği, dolayısıyla aile şerefini lekelediği, aileye veya erkeğe utanç kaynağı olduğu gerekçesiyle, aile meclisi kararıyla veya erkeğin kişisel kararıyla öldürülmesidir.¹¹

Namus cinayetlerinin temel nedeni olarak, kollektif bilinç yada mekanik dayanışma; female grup üyelerinin seksüel tatmin aracı olarak sınırlı varlık oluşu; toplumun female grup üyelerindeki rol bek-

¹⁰ Vildan Yirmibeşoğlu, *Toprağa Düşen Sevdalar*, Mega Basım, İstanbul, s. 74.

¹¹ Yirmibeşoğlu, *Toprağa Düşen...*, s. 49-50.

lentisi ve kadının aile içerisindeki statüsü; itaat ve yoksulluk kültürü; namus ve şerefün üstün toplumsal bir değer olarak algılanması ve eğitim yetersizliği öne sürülmektedir¹². Namus cinayetlerinin tek nedeni bekaret olmayıp, esas itibarıyla kültür ve geleneklerin kadınlar için koyduğu kurallara uyulmamasıdır. Hatta kadının bu kurallara uymayacağını beyan etmesi dahi kimi zaman bu cinayetlerin işlenmesine neden olabilmektedir. Böylece erkeklere itaat etmemenin bu cinayetlerin temel nedeni olduğu ifade edilmektedir.¹³

Namus cinayetlerinin ortak özelliklerine bakıldığında zaman şunlar görülmektedir;

1. Ailenin veya erkeğin, kendinde kadının yaşamını belirleme hakkı görmesi, bedeni üzerinde hak sahibi olduğunu düşünmesi.

2. Kadının isteyerek karşı cinsle yaşadığı bir ilişki veya mağduru olduğu bir cinsel saldırı.

3. Aile veya erkeğin, kendini kanun koyucu veya yargıç yerine koyarak kadını yargılaması.

4. Çevre, toplum baskısı, namus veya törelerin getirdiği bir zorunluluk.

5. Kadının kirlenmiş bir mal, bir eşya gibi görülmesi.

6. Bu cinayeti bilinçli bir şekilde işleyerek utancın kaynağını ortadan kaldırmakla namus ve şerefün temizleneceğine olan inanç.

7. Kadının öldürülmesiyle failin toplum ve çevrede saygınlık kazanacağı düşüncesi.

8. Aile üyelerinin sosyal kurtuluşunun sağlanacağı inancı.¹⁴

Kadınların insan haklarının en dehşet verici ihlallerinden birisi ve bir yargısız infaz şekli olan namus cinayetleri, içinde yaşadıkları top-

¹² Ahmet Cihan, "Töre ve Namus Cinayetlerine Üniversite Gençliğinin Bakışı ve Toplumdaki İzdüşümü: Dicle Üniversitesi Diyarbakır Örnekleri", Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, Derleyenler: Atalay/Uluğ/Atak, Diyarbakır 2003, s. 51-53.

¹³ Nebahat Akkoç, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Namus Adına İşlenen Cinayetleri Önleme ve Bu Konuda Toplumsal Duyarlılık Geliştirme", Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, Derleyenler: Atalay/Uluğ/Atak, Diyarbakır 2003, s. 88.

¹⁴ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 50.

lumun sosyal normları ile çatışan değerlere ve standartlara inanan ya da inandığı düşünülen kadınları hedef alır. Namus cinayetleri kadınlara yönelik en sert şiddet biçimlerinden birisidir fakat Türkiye'deki kadınlar daha başka şiddet türlerine de maruz kalmaktadır. Kadınlar evlilik içi tecavüz, kadın cinsel organının mütilasyonu, burun kesme, başlık parası, zorla evlilik, çok eşlilik ve bekaret testi gibi daha pek çok istismarla karşılaşmaktadırlar. Bu noktada namusun temizlenmesi esnasında, erkek, kadını öldürürken yahut ona zarar verirken; yalana, aldatmacaya başvurmaktan ve komplo düzenlemekten çekinmez. Ancak bu davranışları onun erkekliğini ve şerefini olumsuz yönde etkilemez. Namusun temizlenmesinde kadınların "diğer" kadınları öldürmesine ise çok seyrek olarak şahit olunmaktadır. Ailede öldürülmeyen bir kadın olduğunda, diğer kadınların olaya dedikodu yoluyla müdahale ederek kadının öldürülmesi için gerekli ortamı hazırladıkları görülmektedir. Ailedeki iktidar sahibi kadınlar, mağdur durumda olan kadınların öldürülmesinde dedikodu ve komplo planlamada çok önemli bir rol oynarlar.¹⁵ Buna yönelik, Avrupa'da ilginç olaylar dahi görülmüştür. 1500'lü yıllar Almanya/Nuremberg'de evli erkeklerle birlikte olan kadınlar burunlarının kesilmesi riski ile karşı karşıyadırlar. Bu şiddet, evli erkeğin karısı tarafından kocasıyla ilişki içinde olan kadına karşı uygulanmaktadır.

Bu anlatılanlar çerçevesinde namus, kadın bedeni ve cinsellik odaklı algılanmaktadır. Bu algılama da namus nedeniyle işlenen cinayetlere meşru bir zemin oluşturmaktadır. Diğer taraftan da kişinin çevresinden gelen baskı altında kalması ve aslında toplumun suçlu görünmesi yönündeki görüşler kişinin işlediği suçun hafife alınmasına ortam hazırlamaktadır. Şanlıurfalı Sevda Gök, Gaziantep'li Oruç Serin, Medine Avcı, Yurdağül Başarır, Sibel ve Adile Ürkmez adlı kız kardeşler, Elbistanlı Makbule Yüce ve daha nice kızlar, kadınlar töre adına "aile meclislerinin kararlarıyla"¹⁶ öldürülmüşlerdir. Bu cinayetlerin

¹⁵ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s.151.

¹⁶ Töre cinayetlerinde, namusun lekelenmesine inanılan durumda ailenin ve yakın akrabaların bir araya gelmesiyle aile meclisi toplanır. İnfaz kararı ve yöntemi üzerine görüş birliğine varılır. Eğer varsa ve durumu uygunsa bu görev yaşı küçük erkek üyeye havale edilir. Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü töre adı altında işlenen cinayetlerde muhakkak aile meclisinin toplanmasını ve bir karar almasını beklemek doğru olmayacağı gibi mahkemenin karar alma aşamasında bu durumu saptaması güç hatta kimi zamanlar olanaksızdır.

temelinde kadınların hayatının kendileri tarafından değil, erkeklerce belirlenmesi yatmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, namus cinayetlerinde sanıkların %90'a yakınının erkek, %10'a yakınının kadın olduğu görülmektedir. Fail-lerin %40'a yakınının 17 yaş altında olması ise tesadüf değildir. Ce- zadan kaçınmak için namus cinayetleri, cezai sorumluluğu bulunma- yan veya daha az ceza alacak olan erkek çocuklara işlettirilmektedir. Maktul/ mağdurla yakınlık bağına baktığımızda, faillerin birbirini ta- nındıklarını, kan bağı ve yakın akraba ilişkisi içinde bulunduklarını gör- mekteyiz. Konu namus olunca aile bireyleri ve yakın akrabalar sanığa yardımcı olmakta, kimi zaman ailenin kadın üyelerinden de destek alınmaktadır.¹⁷

Cinayeti işleyenlerin toplum içinde itibarı yüksektir. Namus cina- yeti yargılanmasında ceza indirimleri nedeniyle birkaç yıl yatıp çıkan çocuk ya da gençler topluma bir kahraman olarak sunulurlar ve bütün sosyal çevrelere dahil olabilirler. Namus cinayetine ilişkin olarak, fail-lerin yaşadıkları bölge, ev, etkilendikleri kültür incelendiğinde de ben- zer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Namus cinayeti, kadına karşı şiddet, töreler ve inanışlar çerçevesinde meşru görülmektedir.

IV. Doğu'nun Namus Cinayeti, Batı'nın İhtiras Cinayeti¹⁸

Yaşanan olaylar, töre veya namus adına işlenen suçların belli bir dine özgü olmadığını, dünyanın herhangi bir bölgesiyle de sınır- lı kalmadığını göstermektedir. Bu tür suçlara Türkiye'de, Asya'da, Amerika'da, Ortadoğu'da, Afrika'da¹⁹ rastlanılması olayın niteliğinin değil yalnızca adının değişmesi sonucuna yol açmaktadır.²⁰

Namus cinayetlerinin Batıdaki görünümü ihtiras suçları şeklinde- dir. Her ne kadar ihtiras cinayetleri ve namus cinayetleri şimdiye ka- dar farklı algılanmış olsa da, aslında bu iki durumun kadın ve kız cina- yetlerinin aynı evrimden ve düşünce sisteminden geçerek aynı sonuca ulaşan eylemleri ifade ettiğini görmekteyiz. Ancak bazı noktalarda bu

¹⁷ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 118.

¹⁸ İhtiras cinayetleri, kıskançlık ve tutku suçları, ani öfke ve kıskançlıkla işlenen cina- yetler. Batıda bu tür suçlara "ihtiras suçları" olarak rastlamaktayız.

¹⁹ Timuçin Köprülü, "Töre Saikiyle İşlenen Suçlar: Brezilya ve ABD Örnekleri", Güncel Hukuk Dergisi, Mayıs 2007/5-41, s. 44.

²⁰ Pervizat, Namus Cinayetlerinin..., s.244.

iki kavram birbirinden ayrılrsa da sonuçta ihtiras ve namus cinayetleri içinde bulundukları toplumlarda meşrulaştırma yoluna gidilir.²¹ Kadınların erkekler tarafından öldürülmeleri konusunda batı ile doğu arasında karşılaştırma yapıldığında, kökte aynı nedenler bulunmaktadır. Şekil ve zaman bakımından farklılaşma dahi, aslında olaylara verilen tepkiler bakımından fark yaratmaktadır. Namusta, mağdurun ya da maktulenin yaptığı hareketin iffetsizliği veya namusuzluğu tartışılır. Namusuzluk işlenirken sanığın ya da sanıkların orada olması gerekmemektedir. İhtirasta ise, sanık olayı gördüğü anda şuurunu kaybederek cinayeti işlemiştir. Kendini o an bilmez ya da bilemez. Sanığın söz konusu durum üzerine durup düşünmesi ve bir karar vermesi beklenmez. Ancak ihtiras cinayetlerinde de kocanın, karısını veya erkek sevgilisini gördüğünü iddia ettiği vakitten çok daha sonra öldürdüğü de ortaya konmuştur. Latin Amerika'daki saptamalar ele alındığında ihtiras cinayetlerinin bir anda gözü dönmesi nedeniyle işlenmediği namus cinayetlerinde olduğu gibi uzunca bir süreçten sonra "bir kadın tarafından aşağılanmaya katlanamayan erkeğin" bu cinayeti işlediğine tanık olmak mümkündür²².

Şiddeti uygulayanın, sanığın, mağdur ya da öldürülenle arasındaki ilişki bakımından namus cinayetlerinde, kadının ve kızın akrabaları veya ailesi tarafından öldürüldüğünü görmekteyken, ihtiras cinayetlerinde, sanık, genellikle kadının kocası, eski kocası veya sevgilisidir. Türkiye'deki kadınların ise hem kocası, hem de kendi akrabaları tarafından öldürüldüğünü söylenebilir. Bu hususlardan hareketle söz konusu cinayetlerin altında, kadını kontrol etmek ve onun davranışlarını erkeğin isteğine bağlı olarak düzenlemek yatmaktadır denilebilir. Erkekler şiddet uygulayarak kadınlara şu mesajı gönderirler: "*Haddini bil yoksa hayatına mal olur.*" Devletin ve toplumun diğer erkeklerle gönderdiği mesajda açıktır: "*Onu öldürebilirsin. Sana pek fazla bir şey mal olmaz*".

Brezilya'da yaşanmış 5 Ağustos 1988 tarihli olayda da yukarıda değinilen nedenlere bağlı olarak kişinin karısını öldürdüğü görülmektedir.²³

²¹ Namus ve ihtiras cinayetleri; cinayetin işleniş zamanı ve şekli, cinayetin işleniş nedenleri, sanık ve mağdur arasındaki ilişki, kan bağı veya akrabalık olup olmadığı durumları bakımından farklılık gözetmektedir.

²² Pervizat, *Namus Cinayetlerinin...*, s. 245.

²³ Söz konusu olayda adam, karısını ve karısının sevgilisini, beraber bir otelde yakalamış ve ikisini de öldürmüştür. Yargılamayı yapan Mahkemenin erkek üyelerinden

New York’da görülen Chen davasında ise mahkeme, eşinin bir başkasıyla ilişkisinin olduğunu öğrenen kocanın (Çinli göçmen) cezasında indirimle gitmiştir. Chen kararı ABD’de yaşayan Asyalılara, kocaların eşleri üzerinde hakları olduğu; bu anlamda kadınların dövülebileceği, öldürülebileceği kısacası şiddete maruz kalabilecekleri mesajını vermiştir.²⁴

Temmuz 2003’te ünlü rock yıldızı Bertrand Cantat’ın kız arkadaşını öldürmesi olayı ise gazetelere *“sadece bir aile meselesi”* ve *“bir erkeğin ihtirasına yenilmesi”* olarak yansımıştır.

Sonuçta erkeklerin kadınlara yönelik şiddet uygulamalarında, erkekler kendi iktidarları geçildiğinde ve baskınlıklarını kaybettiklerinde ve hükümranlıklarına karşı çıkıldığında, erkekliklerini kaybettiklerini düşünerek, tekrar bunu geri almak adına kadına yönelik şiddete başvurdularını görülmektedir.²⁵

V. Töre Saikiyle Kasten Öldürme

TCK’nın 81. maddesi kasten öldürme suçunun basit şeklini düzenlerken, 82. maddesi töre saikiyle kasten öldürmeyi de içeren nitelikli halleri düzenlemektedir. Töre kavramına daha önce değinildiği için burada ilk önce bu suç tipinde suçun unsuru olarak kabul edilen “saik” kavramı ele alınacaktır.

Saik, kasttan önce gelen ve kastı hazırlayan bir duygu ve düşüncedir. Hatta *“failin harekete geçmesine yol açan nedendir”* demek dahi yerinde olacaktır. Kişi yaptığı hareketleri mutlaka belli bir saikle yapar. Saikin suçun unsuru olarak kabul edildiği hallerde, o suç açısından özel kast aranıyor demektir.²⁶ Ancak saik suçun unsuru olarak düzenlenmemiştir fakat tamamen gözardı edilmesi ceza hukuku ilkelerine aykırı olacaktır. Hakim cezanın hesaplanmasında saiki gözönünde bulunduracaktır. Suçun unsuru olarak saike yer verilmesi, failin belirli saikle hareket etmesinin, o suçun benzer suçlardan ayırt edilmesinde

birinin kültürel meşru savunma konusundaki görüşleri için bkz. Köprülü, s.44.

²⁴ Köprülü, *“Töre Saikiyle İşlenen Suçlar: Brezilya ve ABD Örnekleri”*, Güncel Hukuk Dergisi, Mayıs 2007/5-41, s. 44-46.

²⁵ Pervizat, *Namus Cinayetlerinin...*, s. 248.

²⁶ Nur Centel / Hamide Zafer / Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınları, 4. Bası, Ekim 2006, İstanbul s. 394.

önemlidir. Failin kastının söz konusu saikin etkisinde oluşması durumunda artık özel kasttan söz edilir. Türk ceza hukukunda özel kast, amaç maksat gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Ancak maksat, failin gerçekleşmesini istediği kanuni tipte yeralan netice anlamına gelmektedir. Amaç ise, neticenin ötesinde failin elde etmek istediği menfaattir.²⁷ Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse;

Failin töre saikiyle kardeşini öldürmesinde, saik, törelerin gereklerini yerine getirmek, toplumun baskısından kurtulmaktır. Gerçekleştirmek istediği netice yani maksat, kardeşini öldürmektir. Son olarak amaç ise, öldürmek dışında sağlamak istediği başka menfaatlerdir yani namusunu temizlemek, toplum içine çıkabilmek şeklindedir.

Töre saikiyle kasten öldürme için üzerinde daha sonra ayrıntılı olarak durulacak, aile meclisinde karar alınması ve aile bireylerinden biri tarafından öldürülmesi hususlarının bulunması zorunlu değildir. Burada önemli olan failin saikidir. Aile bireyleri dışında kimselerce de gerçekleştirilmesi mümkündür. Nihayetinde kanun metninde bu hususlara ilişkin bir durumdan bahsedilmemektedir. TCK 316. maddede bakıldığında “suç için anlaşma” suçunda “iki veya daha fazla kişinin anlaşmasından” bahsetmektedir. Kanun koyucu, töre saikiyle adam öldürmede, meclis kararıyla suçun gerçekleştirilmesini arasaydı “devlete karşı suçlar” kapsamında ele alınan 316. maddedeki gibi bir düzenlemeye giderdi. Ancak kanun koyucu 82 (1) (k) maddede bundan bahsetmemiş ve saiki yeterli kabul etmiştir. Suçun aile mensubu bir kişiye işlettirilmesi ve törelere göre “meşru” sayılmayan bir davranış nedeniyle gerçekleştirilmesi gibi bir hususun zorunlu olmadığı yukarıda belirtilmişti. Zaten somut olayda “meşru” sayılmayan davranış ölçütünün tespiti de oldukça güçtür. Bu nedenle töre saiki yerine *namus saiki* deyiminin kullanılması yerinde olurdu. Namus saiki daha genel ve kapsayıcı bir ifade olduğundan, kişilerin töre saikiyle adam öldürme nedeniyle alacakları yüksek cezalardan kurtulmak amacı ile *namusum için öldürdüm* şeklindeki ifadelerinin de önüne geçilecektir.

“Bu noktada töre kavramı geniş ve muğlak bir kavram olarak görülmektedir. Mahiyeti ve kapsamı bu denli belirsiz olan bir kavram için ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının verilmesinin ne kadar isabetli olduğu tartışılabilir.”

²⁷ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 4. Bası, Ankara 2006, s. 343-344.

bir husustur".²⁸

Doktrinde, töre saikiyle öldürmelerin esaslı unsuru, aile meclisi kararı olup, bu karar tasarlamaya da işaret ettiğinden, ayrıca bu nitelikli hale gerek olmadığı düşüncesi yer almaktadır. Bununla beraber, kan davası olaylarında da olduğu gibi, tasarlamamanın ispatlanamadığı hallerde bu nitelikli hal uygulanabilecekse de, uygulamada töre saikinin ispatlanmasının tasarlamamanın ispatından daha kolay olmadığına işaret edilmektedir.²⁹

Suçun faili dışında, aile meclisi kararı dolayısıyla bu kararı alan kimselerin veya kararın icrasında herhangi bir şekilde rol oynayan kişilerin de azmettiren veya yardım eden sıfatıyla cezalandırılacağı da açıktır.³⁰

Uygulamada töre cinayetlerine ilişkin kararlar incelendiğinde, maktulün yakınlarının suçtan zarar gördükleri halde davaya müdahale isteminde bulunmadıkları görülmekte ve bu husus cinayetlerin aile meclisi kararıyla işlendiği şeklinde yorumlanmaktadır.³¹

Suçun nitelikli hali olarak kabul edilen bir durumun aynı zamanda hafifletici neden sayılmasının mümkün olamayacağı düşünülerek, maddenin gerekçesinde, töre saikinın kabul edildiği durumlarda ayrıca haksız tahrik nedeniyle ceza indirimine gidilemeyeceği öngörülmüştür. Maddenin gerekçesinden hareketle haksız tahrik ifadesine değinmek yerinde olacaktır.

VI. Haksız Tahrik³²

Töre saikiyle gerçekleştirilen öldürmelerde haksız tahrik hükümlerinin önceki kanun döneminde uygulanması dolayısıyla, kanunu-

²⁸ Toroslu, Ceza Hukuku..., s. 35.

²⁹ Hakan Hakeri, *Kasten Öldürme Suçları*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s.247.

³⁰ Doğan Soyaslan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 5. Baskı, Ankara 2005, s.107.

³¹ N. Ferda Güllüoğlu, "Kadına Yönelik Şiddette Yasaların Yetersizliği", *Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, Bildiriler, Derleyenler: Atalay/Uluğ/Atak, Diyarbakır 2003, s.100.

³² Haksız Tahrik, madde 29-(1) Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onsekiz yıldan yirmidört yıla ve müebbet hapis cezası yerine oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadar indirilir.

muzun bu açık hükmü karşısında da haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasının önüne geçilip geçilmediği tartışmalıdır. 82. madde ile 29. maddenin gerekçeleri birlikte değerlendirildiğinde, bir suç mağduruna yönelik töre cinayetlerinde, haksız tahrik hükümlerinin uygulanamayacağı, diğer hallerde ise uygulanmasına bir engel bulunmadığı sonucuna varılmaktadır³³.

*“Bu kavram, cezayı azaltıcı, kişisel ve genel yasal nedendir. Kanundaki tanımdan hareketle; haksız bir fiilin (hareketin) meydana getirdiği öfke veya şiddetli üzüntünün etkisi altında suç işleyen kimseye daha az ceza verilir (TCK m.29). Haksız tahrikte, fail daha az kusurlu sayılır. Haksız tahrikin kişide yarattığı öfke veya şiddetli üzüntü nedeniyle, irade özgürlüğünün azaldığı ve mağdurun haksız hareketiyle suça neden olduğu gözönüne alınır”.*³⁴ Haksız tahrik bir hukuka uygunluk nedeni değil, kusurluluğu etkileyen bir nedendir. Haksız tahrikin koşulları ise şunlardır:

- Tahrik edici bir fiilin bulunması
- Fiilin haksız olması
- Fiilin hiddet veya şiddetli eleme neden olması
- Tahrik edene karşı tepki gösterilmesi
- Nedensellik bağı

Bu koşullar arasında en sıkıntılı husus fiilin haksız olmasıdır. Tahrik edici fiil haksız olmalıdır. Hukuka aykırı her türlü davranış, haksız fiil niteliği taşır. Yargıtay kararlarında, hangi fiillerin haksız sayılacağı konusunda çok sayıda örnek bulunmaktadır.³⁵

³³ Hakeri, Kasten Öldürme..., s.249.

³⁴ Centel / Zafer / Çakmut, Türk Ceza..., s. 435-436.

³⁵ Yargıtay’a göre şu eylemler haksız tahrik teşkil eder: Öldürülenin birlikte aynı evde oturduğu gelinini sık sık hakaret ederek dövmesi, failin karısına cinsel tacizde bulunulması, mağdurun, sanığın abbasının kahvehanesinde içtiği çayı beğenmeyecek bardağı yere atıp aşağılayıcı sözler söylemesi, mağdurun olaydan birkaç gün önce sanığın oğluna cinsel tacizde bulunmuş olması. Yargıtay devamsızlık yüzünden işten çıkarılmayı ise kişinin kendi kusurunun sonucuna katlanması gerektiği gerekçesi ile, yerinde olarak tahrik edici eylem saymamaktadır. Bunun dışında Yargıtay çocuğunu öldüren sağır ve dilsiz anne için, kendisinin doğurduğu dört aylık bebekten doğabilecek hiç bir haksız hareketin kabul edilemeyeceği gerekçesiyle, haksız tahrik hükmünün uygulanmasını eleştirmiştir. Kocasının iktidarsızlığını ileri sürerek boşanma davası açan ve babasının evine giden kadının kocası tarafından öldürülmesi olayında da Yargıtay, haksız tahrik hükmünün uygulanmasına gerek bulunmadığını belirtmiştir.

Haksız fiil hukuki ve ahlaki yönlerden haklı sayılmayan hareket demektir. Yargıtay'a göre *"toplumsal değer hükümlerine, ahlaka, örf ve adete aykırı davranışlar hukuka aykırı davranışlar niteliğinde"* olduklarından, haksız tahrik nedeni olarak kabul edilmeleri gerekir. Ancak belirtelim ki, bir davranış hukuka aykırı olmayıp, sadece örf ve adete aykırı ise bu davranış haksız bir fiil olarak kabul etmemek gerekir.

Failin kendisine haksız harekette bulunulduğu konusunda hataya düşerek suç işlemesi halinde, varsayılan tahrik nedeniyle, indirimden yararlanması gerekir. Koyunlara atılan taşın kendisine atıldığını sanarak kasten yaralama suçunu işleyen çobanın cezasının indirilmesi gibi. Buna karşılık, olayın sebep ve başlangıcından haberdar olmasa bile, haksız hareketleriyle olaya sebep olan babasının saldırıya uğradığını sanarak ateş eden sanık açısından haksız tahrikin etkisiyle suç işlediği kabul edilmemiştir.³⁶

Bu konuda başka bir önemli nokta da, gerçekte bulunmayan ve fakat failce varsayılan bir fiilin doğurduğu öfke ve elemin haksız tahrik teşkil edip etmeyeceğidir. Karısının zina yaptığına dair dedikodular çıktığını iddia eden kocanın, eşini öldürmesi üzerine, haksız tahrik indiriminden yararlanma talebi ve köy halkının ifadesi doğrultusunda böyle bir dedikodunun varolmadığının tespitine ilişkin durumda verilen mahkeme kararına geçmeden önce, doktrinde bu konuya ilişkin iki görüşe değinmek gerekir. *Mefruz tahrik* adı verilen bu durumda doktrindeki birinci görüşe göre; *failin zina ve kanaatinin nedensellik değeri taşımayacağı, ortada haksız bir fiil bulunmadıkça failin bunun varlığını ikasının bir rol oynamayacağıdır*. İkinci görüşe göre de; *haksız tahrikte cezanın indirilmesinin sebebi psikolojiktir ve failin gazap veya elem saikiyle hareket etmesidir. Bu psikolojik esas mefruz tahrik halinde de vardır*. Yargıtay doktrindeki ilk görüşü benimsemektedir ve mefruz tahrik halinde yani gerçekte mevcut olmayan ve fakat failce mevcut olduğu sanılan bir fiilin yarattığı hiddet ve şiddetli elemin tesiri altında işlenen suç sebebiyle haksız tahrik kabul edilemez. Çünkü ortada gerçekte işlenmiş haksız bir hareket mevcut değildir. Bu hal ancak cezayı azaltıcı takdiri bir sebep kabul edilebilir. Bu açıklamalar ışığında yukarıda bahsedilen somut olayda haksız bir hareketin söz konusu olmaması nedeniyle tahrik hükümleri tatbik edilmemiştir.³⁷

³⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 15.5.1989-121/186.

³⁷ Gaziantep 1. Ağır Ceza Mahkemesi, E. 1995/84, K. 1995/89 sayılı kararı için bkz.

Haksız tahrik konusunda değinilmesi gereken son bir kaç husus da, tahrik edene karşı gösterilen tepkinin, haksız tahrik oluşturan fiilden hemen sonra gösterilmesi gerekmez. Haksız tahrikten doğan bunalım devam ettiği sürece, gösterilen tepkiye verilen ceza, haksız tahrik indiriminden yararlanır. Yargıtay’a göre, haksız tahrik hükmüne yol açacak hareketlerin mutlaka olay sırasında veya olaydan hemen önce olması zorunluluğu yoktur. Mağdurdan gelen haksız hareketlerin psikolojik etkisinin devam ettiğinin kabulünde zorunluluk bulunan hallerde, haksız tahrik hükümleri uygulanarak sanığa verilen ceza indirilmelidir. Öte yandan suç sayılan eylem doğrudan doğruya tahrikte bulunan veya onun zararına işlenmelidir. Haksız tahriki yapandan başkasına gösterilen tepki, haksız tahrik indiriminden yararlanmaz.³⁸

Haksız tahrik ve tasarlama arasındaki bağlantıya da değinmek gerekirse, öğretide bir arada bulunup bulunmayacağına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Tasarlamayı, suçun soğukkanlılıkla işlenmesi olarak açıklayan görüş; haksız tahrik ile tasarlama bir arada bulunamaz demektedir, diğer bir görüş ise, tasarlama failin belirli bir süre düşünüp plan kurması, suç işleme kararında direnmesi, dolayısıyla tehlike halinin daha büyük ölçüde açığa çıkmasıdır. Öfke ve üzüntünün altında dahi, insanın düşünme ve yapacağı hareketi planlama yeteneği devam eder. Buna ilişkin olarak Yargıtay; *“tasarlanmış suçta tahrik mümkündür”* demektedir ve haksız tahrik indiriminin uygulanmasında önemli olan, sanığı suç işlemeye iten, onun beyninde şiddetli kızgınlık veya elem uyandıran haksız hareketin etkisini sürdürüp sürdürmediğinin belirlenmesidir. Bu nedenle aradan zaman geçmiş olması, haksız tahrik hükmünün uygulanmasına engel değildir”.³⁹

Sonuç olarak haksız tahrik ve töre cinayetleri kapsamında üzerinde durulması gereken esas nokta, haksız tahrik indiriminin mağdura değil faile karşı uygulanacak olmasıdır. Bir genç kızın tecavüze uğraması olayında, kızın, kendi aile bireyleri tarafından öldürülmesi halinde haksız tahrik hükümlerinin uygulanması mümkün olmamakla birlikte, tecavüz eden kişinin öldürülmesi durumunda haksız tahrik hükümlerinin uygulanması yerinde olacaktır.

Yirmibeşoğlu, s.166.

³⁸ Centel / Zafer / Çakmut, Türk Ceza..., s. 440-441.

³⁹ Centel / Zafer / Çakmut, Türk Ceza..., s.442.

VII. Kurbanlar, Savcı ve Yargıç

Aile kararıyla öldürme geleneğinin bölge kültürünün bir parçası olduğu yerlerde, istediğini elde etme arzusu, bir anlık duygularıyla hareket etmesi, doğasında varolan hazlara yenik düşmesi, ölümün kapısını da sürekli açık tutmaktadır.⁴⁰

Kendimize sormadan edemiyoruz. Bu insanlar bir anlık arzularına yenik düşmeleri halinde sonlarının ne olacağını bilmiyorlar mı? Bunca infazdan haberdar olmalarına rağmen yaşananları ders alınacak bir vaka olarak görmüyorlar mı? Ya da erkekler sevdikleri kızla birlikte olmak istemelerinin ardından bunun sonucunun sevdiğinin ölmesi anlamına geleceğini düşünemiyorlar mı? Bu soruların cevabını vermek gerçekten zor ancak asıl önemli olan kurbanların öldürüleceklerini anladıklarında verdikleri tepkiler.

Genellikle yaygın olan davranışlar: Kaçmak, karakola veya jandarmaya sığınmak, köy korucularından yardım istemek, kadın merkezlerine başvurmak, komşuda veya arkadaşta gizlenmek veya ölümü beklemek.⁴¹

Savcıların soruna bakışı; genelde görev yaptıkları bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Bölgeye ayak uydurmak zorunda kalmalarından dolayı kimi zaman gerçekler kalın perdelerin arkasına saklanmakta ve mağdurların, ailelelerine tesliminde bir sakınca görülmemektedir. Bu durum ise mağdurun öldürülmesiyle sonuçlanmaktadır. Ancak bu zihniyetin dışına çıkabilen savcılar da mevcuttur.⁴² Ancak belirtmek gerekir ki bu cinayetlerde, öldürme kararı genelde öldürülenin ailesi tarafından verildiğinden, müşteki-müdahil olabilecek kişiler ile suça azmettiren ve suç fiilini işleyenler genellikle aynı kişilerdir. Bu durum da davalarda müdahil olmaması sonucuna yol açmaktadır ve zaruriyetten sanığın savunması ile yetinilmektedir. Hatta şayet savcılık makamınca karar temyiz edilmezse, Yargıtay denetiminden geçmeksizin kesinleşmektedir.⁴³

İşin en sorunlu kısmı ise olayın yargıçlar boyutu aslında. Söz konusu mahkeme kararlarının ne kadar tarafsız ve baskı altında kalmadan

⁴⁰ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 139.

⁴¹ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 141.

⁴² Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 162.

⁴³ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 159.

verildiği tartışılacak bir konu. “Eğer bir yargıç, namus cinayetinden birini sıradan bir cani gibi mahkum ederse, sokakta yürüyemez, köyde yaşayamaz; bir ‘kahramanı’ cezalandırdığı için utançtan oralardan kaçmalıdır.” Burada ki ifade erkeğe itaat edip yasağa uyarak var olmuş, sınırları aştığında yüzü yok edilmiş ve buna rağmen hayatta kalmış bir tanığa ait.⁴⁴

Bazı mahkeme kararlarında yargıçların cinsiyet ayrımcılığını içselleştirdiği açıkça görülmektedir. “Kendisine çizilen sınırları aştığında kadınlar şiddeti hakeder” zihniyetine sahip yargıçların dahi olduğunu görmek mümkündür. Yargıtayın bir kararında erkek cinsellik anlayışı, “kızlık zarı” ile ilgili değerlendirmesinde kendini göstermektedir: “Kızlık zarı bir kadının şeref, haysiyet sembolüdür” ve onun evlenebilme şansına etkilidir.⁴⁵

Erkek hukukçular kızlık zarına ayrı bir önem vermiştir: “Evlendiği kadının bakire olmadığını bilmeyen erkek, MK (Medeni Kanun) 166 (2). maddesine dayanarak kadında olması gereken önemli bir vasıfta hataya düştüğü gerekçesi ile evlenmenin iptalini isteyebilir”.⁴⁶

VII. Sonuç

Namus adına işlenen cinayetlerin ya da kadına uygulanan şiddetin temelinde namusu koruma içgüdüsünün yattığı düşünülürse, eril zihniyetin namus anlayışı, bekaret ve evlenene kadar bekaretin saklanması olduğu görülmektedir. Ancak adli tıp raporları, anatomik yapıları farklı kızlık zarları yüzünden gerdek gecesi kanaması yaşamayan çok sayıda kızın öldürüldüğünü göstermektedir. Bu gibi durumlarda koca, başlık parası verip aldığı malın bozuk çıktığını düşündüğü için, bu malı kendi elleriyle yok etme yolunu seçmektedir.

Bozuk malı temizlemek ise, lekelenme nedenine göre değişmektedir. Bu işin en kolay, en temiz yolu öldürmek veya intihara ikna etmektir.⁴⁷ Bir dönem Doğu’daki intihar vakalarında artış olmasına rağmen yeterli delil bulunamadığından sanıklar hakkında birşey yapılamaması aslında bu intihar vakalarının gerçek yüzünü ortaya koymaktadır.

⁴⁴ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 195.

⁴⁵ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, K.T. 6.7.1988.

⁴⁶ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 214. Yargıdaki erkek cinsellik anlayışı konusunda bkz. Yirmibeşoğlu, s. 230.

⁴⁷ Yirmibeşoğlu, Toprağa Düşen..., s. 285.

Genç kızlar ailelerine göre suç işlemişlerdir ve cezalarını çekmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, annenin, babanın veya erkek kardeşin hazırlamış olduğu iplerde kız çocuğu veya kadınlar kendilerini asana kadar aile üyelerinin başlarında yada kapıda bekleyerek oluşturduğu baskı altında suç teşkil etmekle birlikte, yeterli delil olmaması nedeniyle cezasız kalmaktadır. Geriye kalan tek şey ise, intihar görünümü altındaki töre cinayetleridir.

Aslında bazı bölgelerimizde sulh tazminatı ve berdel⁴⁸ yoluyla da çözülüyor bu sorun. Ancak yaygın olan inanç, namus cinayetleri, toplumda, bu cinayetleri işleyenlere kazanç sağlayan, onurlu bir suç olarak kabul ediliyor. Törenin gereğini yerine getirmeyip cinayet işlemeyenler ise ömür boyu toplum tarafından dışlanmaya mahkum ediliyor. Bu yaşanan olayların son bulması ise, kadın bedeni ve cinselliği üzerindeki tasarruf yetkisinin toplumdan, aileden yada erkekten alınarak, kadının kendisine verilmesi ile mümkün hale gelebilecektir.

Namus cinayetlerine son verilmesi ya da kadına karşı şiddet içeren fiillerin önünün kesilmesi, her bir ülkede yapılması ve alınması gereken tedbirlerin hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır. Öncelikle kadınların yaşama hakkına sahip olduğu fikrinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu fikrin yasalar ve icra makamları yolu ile hatta her seviyedeki okulda verilecek eğitimlerle gerçekleşmesi sağlanmalıdır. Özellikle ülkeler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin, BM Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması

⁴⁸ **Berdel**; evlenecek iki erkeğin birbirlerinin kız kardeşlerini kendilerine eş olarak seçmeleridir. Bunun yanında bir kız, baba ve amca yada amcasının oğlu için de berdel usulü evlendirilebilmekte ve çıkan kan davalarında kızların "*kan berdeli*" ya da "*bertila xwine-kanın rüşveti*" olarak karşı tarafa "*verildikleri*" gözlenmektedir. Kürtçe berdel tümüyle dişiliği çağırıştırır. *Ber* ve *del* kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşmuştur. Berdel'e en yakın kelime *bertil*'dir. Bertil rüşvettir; buna göre berdel "*Onun rüşveti*" ya da "*Onun yerine*" gibi anlamlar içermektedir. Arapça berdel *bedel* denilmektedir. Hakkari'de berdel'e *kepir* ya da *pe guhurk*, Denizli, Aydın ve antep'te değişik yapma; Şırnak ve Cizre'de *pe guhurk*; Kuzey Irak'ta *Jin be Jin*; Yezidiler'de ise berdele *keç be keç* denilmektedir. *Kepir*, saçı dağınık, yontulu taş ve kurak arazi anlamlarına gelmektedir; *pe guhurk*'nin canlı bir anlamı yoktur, eylemi ifade etmektedir, *Jin be Jin* salt kızkardeşleri değiştirme amaçlı kullanılır. Alevi Kürtler'de ise berdel, bugün yok denecek kadar azdır, daha önce Maraş, Sivas ve Dersim kürtleri'nde görülen bir evlilik türü iken günümüzde örnekleri yok denecek kadar azdır. Maraş, Sivas ve Dersim'de berdel ya da "*guherandin*" denilmekteydi. Berdel türü evlilikler Avustralya'daki Kariara yerlileri Arnavutlar arasında da yaşanmaktadır. Bkz. Müslüm Yücel, *Berdel, Evlilik İttifakı*, Kesit Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2006, s. 12-13.

Deklarasyonu'nun ve Namus Adına Kadınlara ve Kızlara Karşı İşlenen Suçların Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çalışma'nın, hiçbir maddesi üzerinde *bir çekince* konmaksızın kendi hukuk sistemlerinin içine yerleştirmelidir. Sayılan sözleşme hükümlerinin yerine getirilebilmesi içinse, kamu tarafından desteklenen femininst kitle iletişim araçlarının, yazılı ve sözlü yayın kuruluşlarının kurulması, ayrıca kadın sığınma evleri olmak üzere her türlü kadın destek grubunun kurulması ve idame ettirilebilmesi için yetkili organlar tarafından mali desteğin sağlanması gerekmektedir.

Bu konuda Türkiye'de yakın zamanda yapılmış olan çalışmalarından en önemlisi Başbakanlık tarafından yayınlanan genelge olmuştur.⁴⁹ Genelgenin konusu; "*Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler*". 2006 yılında yayınlanan Başbakanlık Genelgesinin hayata geçirilmesi için yerel ve ulusal bazda kurumlar çalışmalarını sürdürmektedirler. Ancak bu genelgenin hayata geçirilmesi için gerekli bütçe ortaya konulmadığı sürece kurumların, ulusal veya yerel çalışmaları sonuçsuz kalabilir.

Ne yazık ki sonuçsuz kalan her çaba, başarı sağlayamayan her çalışma, kötü törenin, varlığını sürdürmesine neden olacaktır. Töre, kızların hayallerini çalmaya, aşka yasak koymaya, bazen cinayetlere, intihar süsü verilmiş ölümlere, bazen de vücutta hayat boyu taşınacak izlere neden olmaya devam edecektir.

Töre, feodal düzeni korumaya, ataerkil toplumda erkeğin hükümlerlik sürmesine sebebiyet vermeye, kadını yeri geldiğinde *maldan* ibaret saymaya, yeri geldiğinde erkeğe malını ortadan kaldırmaya imkan tanımayı sürdürecektir.

Kadına korunulması gereken bir mal gibi bakmaktan vazgeçip, ona bir birey olarak yaklaşıp, saygı duyulduğunda şiddetin ve cinayetlerin önüne geçilmiş olunacaktır.

⁴⁹ RG, 4 Temmuz 2006, Sayı: 26218.